

ПРАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

**з дисципліни
«РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ»
(для бакалаврів)**

Київ-2018

Підготовлено старшим викладачем кафедри економіки та управління підприємством, *Грушиною А.І.*

Затверджено на засіданні кафедри економіки та управління підприємством (протокол № 4 від 19.03.18р.)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту менеджменту, економіки та фінансів (протокол №3 від 19 березня 2018 р.)

Грушина А.І. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Ризик-менеджмент» (для бакалаврів). – К.: МАУП, 2018. – 17 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, питання для дискусій, теми рефератів, а також список літератури.

Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета вивчення дисципліни – формування системи знань про предмет і суть економічного ризику, його місце в діяльності підприємства і вироблення практичних навичок аналізу ризиків на підприємстві в цілому та в різних його підрозділах, розуміння можливостей управління ризиками для підвищення ефективності бізнесу.

Предметом вивчення дисципліни «Ризик-менеджмент» є оцінка підприємницького ризику, яка полягає у визначенні його рівня та величини в т. ч. допустимих для фірми (підприємця) меж, і вибір на цій основі оптимальної альтернативи.

Головним завданням вивчення дисципліни «Ризик-менеджмент» є формування фахівців, які оволодівши спеціальними знаннями, мали б змогу передбачити можливі збитки, витрати, внаслідок несприятливих виробничих, фінансових чи екологічних подій, зумовлених внутрішнім і зовнішнім середовищем суб'єкта господарювання.

Місце дисципліни в навчальному процесі підготовки бакалаврів. Теоретичною і методологічною базою вивчення дисципліни є: економіка підприємства, економічна теорія, фінанси, менеджмент, макроекономіка, мікроекономіка, стратегія підприємств, міжнародна економіка.

Знання та вміння, що формуються під час вивчення дисципліни. Після вивчення дисципліни студент повинен:

Знати:

- теорію та методологію ризикології;
- особливості функціонування підприємства в умовах невизначеності;
- суть ризику, як економічної категорії, його класифікацію та специфіку управління ним;
- методи аналізу та комплексної оцінки ризиків;
- специфічні особливості екологічного ризику;

- основні принципи здійснення моделювання та управління ризиками.

Уміти:

- оцінювати ситуації у процесі управління або плани на їх ризиконебезпечність;
- застосовувати технології, які дозволять діагностувати і уникати ризиконебезпечних ситуацій;
- планувати й проводити роботу із колективом для створення надійної атмосфери заради виявлення прогнозованих й непрогнозованих ризиків;
- організовувати та проводити ділові ігри для відпрацювання командної роботи організації щодо виявлення ризиків й виховувати моральну обстановку готовності долати ризики та їх наслідки.

Отже, програма дисципліни «Ризик-менеджмент» спрямована на те, щоб дати студентам знання теоретичних основ дисципліни та застосування здобутих знань та навичок на практиці. При викладанні дисципліни «Ризик-менеджмент» використовуються найсучасніші інтерактивні методики.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ»

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи та види економічного ризику

Тема 1. Предмет, об'єкт та необхідність вивчення економічного ризику

1. Ризик, як економічна категорія.
2. Об'єкт, суб'єкт, джерело ризику.
3. Основні причини виникнення економічного ризику.

Теми фіксованих виступів

1. Поняття про невизначеність і ризик.
2. Сутність ризикової ситуації, її чинники.
3. Предмет, об'єкт мета та завдання курсу «Ризик-менеджмент».
4. Складові, функції та джерела економічного ризику.
5. Функціонування підприємств в умовах невизначеності.
6. Сутність і зміст управління економічними ризиками на підприємстві.

Література [1, 5, 7, 12, 14]

Теми рефератів

1. Ситуація невизначеності та ризику.
2. Природа економічного ризику.
3. Сучасні теорії походження ризиків.
4. Приклади використання ризикології в розв'язанні економічних задач.
5. Теорія Конторовича і Шарпа.

Питання для самостійного вивчення

1. Фактори та послідовність аналізу ризиків.
2. Історія виникнення теорії економічного ризику.
3. Формування курсу з теорії економічного ризику в провідних навчальних закладах світу.

Тема 2. Класифікація ризиків в економічній теорії

1. Загальні принципи класифікації ризиків.
2. Види ризиків в залежності від напрямків та сфер фінансово економічної діяльності.

Теми фіксованих виступів

4. Основні характеристики і класифікація ризиків: за зв'язками з підприємницьким середовищем.
5. За належністю до країни функціонування.

6. За рівнем виникнення, за сферою походження, за причинами виникнення.

7. За ступенем обґрунтування підприємства, за масштабами впливу.

8. За можливістю прогнозування, за ступенем впливу на діяльність та ін.

Література [1, 2, 5, 7, 12, 14]

Теми рефератів

1. Специфіка управління ризиками.

2. Принципи управління економічними ризиками.

Питання для самостійного вивчення

1. Проектні ризики та їхня класифікація.

2. Принципи управління проектними ризиками.

3. Методи аналізу ризиків проекту.

4. Методи зниження ризиків.

Тема 3. Загальна схема послідовності оцінки ризику

1. Види аналізу ризику та його складові.

2. Зони та рівні ризику. Взаємозв'язок прибутку і ризику

Теми фіксованих виступів

1. Ризики поточної роботи організаційної структури та оцінка їх сумарного впливу на ефективність роботи.

2. Приховані ризики і оцінка їх безпеки.

Література [1 – 3; 8; 9; 12; 16; 17; 22]

Теми рефератів

1. «Людський фактор» та ризики, пов'язані з ним, порівняння із ризиками іншого походження.

2. Оцінка небезпек ризиків у поточній і довгостроковій перспективі.

Питання для самостійного вивчення

1. Створення резервів ресурсів на покриття непередбачених витрат.

2. Аналіз чутливості реагування.

3. Визначення точки беззбитковості.

4. Метод «Монте-Карло».

Тема 4. Вимір ризику, основні параметри

1. Основні параметри виміру ризику.
2. Ризик у відносному виразі.
3. Ризик та нерівність Чебишева.

Теми фіксованих виступів

1. Основні методи кількісної оцінки підприємницьких ризиків.
2. Методи кількісного оцінювання ризиків інвестиційних проектів.

Література [1 – 3; 4; 11; 12; 16; 22]

Теми рефератів

1. Імовірності досягнення кінцевої мети проекту.
2. Числова оцінка ступеня впливу ризику на проект й обсяги додаткових витрат, які можуть знадобитися.

Питання для самостійного вивчення

1. Ризики, що вимагають якнайшвидшого реагування й більшої уваги, а також вплив їх наслідків на проект.

Тема 5. Страхові ризики. Страхування від втрат майбутніх періодів

1. Визначення ризику в бізнесі.
2. Страхування від втрат у бізнесі.

Теми фіксованих виступів

1. Управління ризиками та страхування в бізнесі.
2. Страхування від втрат у бізнесі.

Література [1 – 3; 4; 8; 9; 11; 12; 16; 17; 22]

Теми рефератів

1. Страхування від збитку, викликаного зупинкою виробництва внаслідок різних причин.
2. Страхування від перерв у виробництві.
3. Страхування технічних і технологічних ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Розмір ставок страхових платежів.
2. Страхування валютних ризиків.

Тема 6. Страхування комерційних ризиків

1. Об'єкт страхування комерційних ризиків
2. Формування страхового портфеля.

Теми фіксованих виступів

1. Призначення страхування комерційних ризиків.
2. Відповідальність страхової організації з страхування комерційних ризиків.

Література [1 – 3; 4; 8; 9; 11; 12; 16; 17; 22]

Теми рефератів

1. Страхове відшкодування.
2. Характер страхування комерційних ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Фінансування ризику із грошових фондів, сформованих страховиками із внесків.

Змістовий модуль 2.

Характеристика окремих видів економічних ризиків. Управління економічними ризиками на підприємстві

Тема 7. Фінансові ризики

1. Сутність фінансових ризиків у господарській діяльності підприємства.
2. Класифікація фінансових ризиків.
3. Методи оцінки фінансових ризиків

Теми фіксованих виступів

1. Суть і класифікація фінансових ризиків.
2. Ризики купівельної спроможності грошей.
3. Ризики непередбачених витрат та перевищення планового кошторису витрат.

Література [1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14]

Теми рефератів

1. Ризик незабезпечення діяльності необхідним фінансуванням.
2. Ризики, пов'язані з різними напрямками вкладення капіталу.
3. Ризики зниження доходності.

Питання для самостійного вивчення

1. Відсоткові ризики.
2. Кредитні ризики.
3. Інноваційні ризики.

Тема 8. Банківські ризики

1. Сутність та фактори виникнення банківських ризиків.
2. Класифікація ризиків в банку.

Теми фіксованих виступів

1. Види банківських ризиків: балансовий, кредитний, ризик ліквідності, процентний, ризик неефективної структури капіталу банку, ризик неефективної структури балансу.
2. Ризики фінансових послуг: операційні, технологічні, ризики інновацій, стратегічні ризики.

Література [1 – 3; 5 - 7; 10; 13 - 15; 18; 19; 20]

Теми рефератів

1. Ризики, пов'язані з характером банківських операцій.
2. Практичні аспекти аналізу і розрахунку банківських ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Управління банківськими ризиками.
2. Кредитний банківський ризик.

Тема 9. Інвестиційні ризики

1. Сутність та фактори виникнення інвестиційних ризиків.
2. Інвестиційні ризики та форми їх стархування.

Теми фіксованих виступів

1. Загальна характеристика інвестиційних ризиків.
2. Визначення міри впливу чинників на рівень інвестиційного ризику для інвестора та підприємця.

Література [1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14]

Теми рефератів

1. Загальноекономічний та індивідуальний інвестиційний ризик.
2. Визначення ступеня ризику інвестиційних проектів.

Питання для самостійного вивчення

1. Методи оцінки інвестиційних ризиків: метод експертних оцінок, розрахунково-аналітичний, статистичний.
2. Визначення ступеня ризику інвестиційних проектів за допомогою статистичного методу розкиду результатів.

Тема 10. Виробничі ризики

1. Сутність та фактори виникнення виробничих ризиків.
2. Класифікація виробничих ризиків.

Теми фіксованих виступів

1. Виробничі ризики, їх характеристика і класифікація.
2. Технічні ризики. Безпосередньо виробничі ризики.

Література [1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14]

Теми рефератів

1. Ризики у процесі розробки стратегії.
2. Ризики постачання ресурсів.
3. Ризики порушення планових строків.

Питання для самостійного вивчення

1. Ризики конфліктів.
2. Транспортні ризики: особливості їх оцінки та необхідність врахування при укладанні контрактів купівлі-продажу.

Тема 11. Комплексна оцінка ризиків

1. Загальні підходи до кількісного оцінювання ступеня ризику
2. Ймовірність як один з підходів до оцінки ризику

Теми фіксованих виступів

1. Принципи аналізу та оцінки ризиків.
2. Загальна характеристика методів оцінювання ризику.
3. Комплексна (інтегральна) оцінка ризиків.
4. Основні напрямки аналізу підприємницьких ризиків.
5. Принципи аналізу підприємницьких ризиків.

Література [1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14]

Теми рефератів

1. Втрати у процесі підприємницької діяльності.
2. Якісний аналіз ризику.

3. Кількісний аналіз ризику.
4. Комплексна оцінка економічних ризиків: суть, критерії, показники, методика.

Питання для самостійного вивчення

1. Аналітичний метод використання аналогів.
2. Статистичний метод.
3. Метод аналізу доцільності витрат.
4. Метод експертних оцінок.

Тема 12. Програма управління ризиками на підприємстві

1. Сутність і зміст управління ризиком.
2. Формування стратегії управління ризиком.
3. Система управління ризиком. Принципи управління ризиком.
4. Програма управління ризиками на підприємстві

Теми фіксованих виступів

1. Формування стратегії управління ризиком.
2. Підсистеми управління ризиком.
3. Процедура управління ризиками та розробка системи антикризових заходів.

Література [1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14]

Теми рефератів

1. Вибір стратегії управління ризиками.
2. Загальна схема процесу управління ризиками.
3. Переваги ризик-менеджменту.
4. Вимір ризику: статистичні, експертні, аналогові методи виміру.
5. Управління портфелем (загальна концепція).
6. Портфель з двох видів економічної діяльності.
7. Оптимізація структури портфеля.
8. Специфічні особливості венчурного бізнесу.
9. Організація управління економічними ризиками на підприємстві.
10. Програма ризик-менеджменту і принципи її складання.

Питання для самостійного вивчення

1. Документація: Декларація ризик-менеджменту і Програма ризик-менеджменту.
2. Установлення контексту ризику: визначення стратегічних і тактичних позицій компанії, методи виявлення ризику.

3. Оцінка ризику (фактор, наслідки, імовірність).
4. Складання карти ризиків.
5. Ранжування ризиків.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЙ

1. Характеристика ризику як історичної категорії.
2. Характеристика ризику як економічної категорії.
3. Фактори формування ризику.
4. Функції ризику (стимулююча, захисна, компенсуюча, соціально-економічна, інноваційна, регулююча, аналітична).
5. Система класифікації ризиків (за характером наслідків, за сферою виникнення, залежно від основної причини виникнення ризиків, ризики, пов'язані з купівельною спроможністю).
6. Комерційні ризики.
7. Транспортний ризик і його класифікація.
8. Фінансові ризики: особливості, фактори виникнення
9. Валютний ризик (трансляційний, операційний, економічний).
10. Інвестиційні ризики (системний, інфляційний, селективний, ризик ліквідності, кредитний, регіональний, галузевий, ризик підприємства, інноваційний).
11. Виробничі ризики: особливості, фактори виникнення
12. Маркетингові та збутові ризики.
13. Ризики невиконання господарських договорів.
14. Ризик зміни ринкової кон'юнктури посилення конкуренції.
15. Ризик виникнення непередбачуваних витрат і зниження доходів.
16. Форс-мажорні ризики.
17. Принципи управління ризиками.
18. Принцип демократії за ризиком.
19. Управління ризиком: сутність, два погляди на управління ризиками.
20. Основні 3 принципи управління ризиками.
21. Основні етапи управління ризиками.

22. Аналіз ризику: сутність й характеристика етапу.
23. Виявлення ризику і його оцінка.
24. Система факторів, що впливають на ризик.
25. Вибір методів управління ризиками.
26. Страхування як метод зниження ризиків
27. Резервування коштів як метод зниження ризиків
28. Диверсифікація як метод попередження і зниження ризиків
29. Лімітування як метод попередження і зниження ризиків
30. Правила методу управління ризиками (максимум виграшу...)
31. Невизначеність і ризик.
32. Фактори й чинники становлення концепції ризику міжнародного бізнесу.
33. Теорія ризиків міжнародного бізнесу.
34. Види країнового ризику та їх особливості (країновий економічний ризик, країновий фінансовий ризик, країновий валютний ризик).
35. Політичний ризик і його особливості.
36. Особливості геополітичного ризику
37. Класифікація політичних ризиків
38. Країновий економічний ризик: сутність і особливості вимірювання
39. Країновий фінансовий ризик: сутність, чинники впливу, взаємозв'язок з іншими видами країнового ризику
40. Країновий валютний ризик: сутність, види, взаємозв'язок з іншими видами країнового ризику

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. - К.: КНЕУ, 2004. - 480 с.
2. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. - К.: ТОВ

- "Борисфен - М", 1996. -326 с.
3. Вітлінський В.В., Верченко І.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод, посібник для самост. вивч. дисц. - К.: КНЕУ, 2000. - 292 с.
  4. Вітлінський В.В., Наконечний СІ., Шарапов О.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання: Підручник. - К.: КНЕУ, 2000. - 354 с.
  5. Вітлінський В.В. та ін. Економічний ризик: ігрові моделі: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, А.В. Сігал, Я.С. Наконечний; За ред. д-ра екон. наук, проф. В.В. Вітлінського. - К.: КНЕУ, 2002. - 446 с.
  6. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навчальний посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 312 с.
  7. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. - Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. - 304 с.
  8. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: Навчальний посібник.- К.: Центр учбової літератур, 2007.- 344 с.
  9. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: Навчальний посібник. - 2-ге вид., доп. перероб. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 220 с.
  10. Камінський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навч. посіб. - К.: Вид. дім „Козаки”, 2002. - 120 с.
  11. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком: Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 224 с.
  12. Устенко О.Л. Теория экономического риска: Монографія. - К.: МАУП, 1997. -164 с.
  13. Ястремський О.І. Моделювання економічного ризику. - К.: Либідь, 1992. - 176 с.
  14. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: Навч. посібник для студентів екон. спец. навч. закладів. - К.: „АртЕк”, 1997. - 248 с.

Додаткова:

15. Андрійчук В., Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик: Навч. посібник.-К.: КНЕУ, 1998.-316 с.
16. Господарський кодекс України: Офіц. текст. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.-256 с.
17. Еранатуров В.М. Экономический риск: Сущность метода измерения, пути снижения: Учеб. Пособие.- М.: Изд-во „Дело и сервис“, 1999. -112 с.
18. Курков М.С. Засоби фінансового моделювання та підтримки прийняття рішень на фондовому ринку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02/ КНЕУ.-К., 2001.-18 с
19. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль. - М.: Изд-во „Дело“, 2003. -360 с.
20. Наконечний СТ., Савіна С.С. Погодний ризик АПК: адаптивне моделювання, економічне зростання та прогнозування. К.: ДЕМІУР, 1998. -162 с.
21. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Ризик-менеджмент: Теорія та практика: Навч. посіб. - К.: ІВЦ „Видавництво „Політехніка““, 2004. - 200 с
22. Трухаев Р.И. Модели принятия решений в условиях неопределенности.-М.: Наука, 1981.-258 с.
23. Управление риском в рыночной экономике/ В.Н. Вяткин, В.А. Гамза, Ю.Ю. Екатеринославский, Дж. Дж. Хэмптон. - М: ЗАО „Изд-во“ „Экономика“, 2002.-195 с.
24. Хохлов Н.В. Управление риском.-М.: Юнити-Дана, 1999.- 239 с
П.Чернова Г.В. Практика управления рисками на уровне предприятия. -СПб.: Питер, 2000. - 176 с.

Інформаційні ресурси

25. Бібліотечно-інформаційний ресурс (книжковий фонд, періодика, фонди на електронних носіях тощо) бібліотеки ЖНАЕУ, Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича (<http://www.lib.zt.ua/>, 10014,

м. Житомир, Новий бульвар, (0412) 37-84-33), Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3 +380 (44) 525-81-04).

26. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. - К.: КНЕУ, 2004. - 480 с. ISBN 966-574-569-7 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://6201.org.ua/load/40-1-0-130>

27. МАТЕРІАЛИ ЛЕКЦІЙ до вивчення тем курсу “РИЗИКОЛОГІЯ” (для всіх спеціальностей) Укладачі: д.е.н., проф. Вітлінський В.В., к.ф.-м.н., доц. Великоіваненко Г.І. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://6201.org.ua/load/40-1-0-314>

28. Баранцева С.М., Хлевицька Т.Б. Ризикологія: Навч. посіб. для студ. ОКР «Бакалавр» галузі знань 0305 «Економіка та підприємство» ден. та заоч. форми навчання/ С. М. Баранцева, Т. Б. Хлевицька; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац.ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. приклад. економіки. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2011. – 224 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/580901/>

29. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sovita.ucoz.ua/load/besplatnye_uchebniki/rizikologia/ivchenko_i_ju_ekonomichn_i_riziki_navchalnij_posibnik/48-1-0-141

30. Студентська наукова бібліотека «Читалка». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chitalka.info/menedzment_organizacij.html

31. Інституційний репозитарій ЖНАЕУ (наукові статті, автореферати дисертацій та дисертації, навчальні матеріали, студентські роботи, матеріали конференцій, патенти, комп'ютерні програми, статистичні матеріали, навчальні об'єкти, наукові звіти).

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....
2. Зміст самостійної роботи з дисципліни «Ризик-менеджмент».....
3. Питання для дискусій.....
4. Список літератури.....